

dypet og helbrede de bortgjemte «gale», til asylomsorgens etter hvert kritisk bedømte befatning med de samme og nå «sindsyge»-betegnede grupper. De mange terapier som senere har kommet og gått ved sykehuset, er lite berørt, selv om også disse har vært kontroversielle. Det gjelder f.eks. sovekur, ulike typer av elektroshokkbehandling, insulinkomabehandling, og også den medikamentelle behandling med ataraksika og antidepressiver. Som kjent har heller ikke den initialt lovpriste medikamentelle behandling i psykiatrien senere gått fri for kritisk saumfaring, uten at denne etterpåklokskapen her kan sammenliknes med den lobotomiterapien i denne boken har gitt opphav til, med spesiell adresse til Gaustad sykehus.

Det man savner i bokens samlede fremstilling, er en mindre forbeholden beskrivelse av Gaustad asyls ledende rolle i tungpsykiatriens utvikling i Norge. Sykehuset var faktisk førende i mesteparten av 150-årsperioden når det gjaldt å avstå fra bruk av individuelle tvangsmidler som remmer og tvangstrøyer, og var også tidlig ute med innføring av arbeidsterapi og åpne avdelinger.

Man leter også forgjeves etter påpekning av at det var uenighet om lobotomiens berettigelse også innenfor sykehusets murer. Blant annet nektet overlege Johan Bremer (1908–93) i 1950-årene enhver befatning med slik kirurgisk behandling. I det hele tatt er sykehusets kvinneside og dens liberale hovedpreg kommet påfallende i skyggen av den negative fremstilling av etterkrigsårenes virksomhet på mannssiden. Sykehusets pionerinnsett innen forskning om nye psykiatriske sykdomsbilder, og om psykosenes epidemiologi og langtidsforløp er også forbi-gått i taushet.

For denne anmelder, som har erfaring som lege ved sykehuset i 1950- og 60-årene, oppleves *Asylet* som en lite balansert historisk beskrivelse. Utslag av tidens vanlige antipsykiatriske holdninger kan anes altfor tydelig bak mange av kapitlene. Lite av det som boken behandler, er relatert til de stadig sprikende vurderingene av den psykiatriske terapi og omsorg. Psykiatrien er blitt de uløste moderne velferdsproblemenes terapeutiske frelsesinstrument og opinionsmessige syndebukk, posisjoner som ikke er lette å forlike.

Det er lett vint å bruke bruddstykker av det 150-årige sosiale liv og de terapeutiske eksperimenter ved Gaustad sykehus som skyteskive for psykiatriens stadig uløste problemer og uinnfridde forventninger. Egentlig er det bare bokens to historiske kapitler som virker balanserte og lite preget av personlige kjeppheter.

150-årsjubileet ved Gaustad sykehus hadde fortjent en mer balansert fremstilling også av den siste tredel av sin lange funksjonsperiode.

Per Sundby
Oslo

Fra Appelsin-Herman til Martina Hansens Hospital

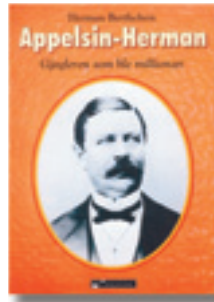
Herman Berthelsen

Appelsin-Herman

Gjøgleren som ble millionær. 128 s, ill.

Oslo: Kolofon, 2005. Pris NOK 250

ISBN 82-300-0164-2

Historiene om mannen bak legatet som førte til at sykehuset som bærer søsterens navn ble bygd, er mange. Ikke alt som fortelles om Herman Hansens (1822–92) liv bygger på fakta. Men Herman Berthelsen har gjort grundige studier og søkt mange kilder. Derfor er dette en bok med nye, overraskende og spennende opplysninger om et eventyrlig liv.

Herman og søsteren Martina var barn av en skomaker i Lakkegata i Christiania. Faren Hans Hermansen (1794–1833) døde under en koleraepidemi da Herman var 12 år gammel. For at familien skulle unngå fattigkassa, måtte gutten tjene penger. Han løp da daglig ned på kaiene og kjøpte appelsiner fra båtene som kom inn med kolonivarer. Derfra løp han så vestover i byen og solgte appelsinene. Slik fikk han tilnavnet «Appelsin-Herman».

18 år gammel begynte han som omreisende underholdningsartist. Men han ville videre, og etter en opptreden i Tromsø tok han båt til Arkhangelsk. Derfra kom han etter slit og problemer til St. Petersburg, sentrum for datidens underholdningsbransje. Men der hadde han ingen suksess som gjøgler.

Etter en periode i diamantgruver i Ural havnet han i Tblisi, der han i 20 år drev forretningssuksess. Sine siste 20 år levde han i St. Petersburg, der han kjøpte en juvelbutikk og store forretningseiendommer.

Under en forretningsreise i Polen forelsket den 55 år gamle Herman seg i en 17 år gammel offisersdatter. De fikk to sønner sammen før hun forlot ham.

Herman Hansen døde i 1892, 71 år gammel. Han testamenterte det meste av formuen til sine sønner og sin tidligere samboer. Søsteren Martina (1824–93) fikk en forretningseiendom i St. Petersburg. Men straks etter brorens død ble hun selv kreftsyk, innlagt på Dr. Alexander Malthes klinikk og døde der bare tre måneder etter sin bror. På klinikken fikk hun hjelp til å skrive testamentet. En av hjelperne var Kristian Brandt (1859–1932), senere legendarisk professor ved Rikshospitalet. Martinas testamente tilgodeså mange gode formål. Men det kan være at dr. Brandt hadde en finger med i spillet da hun i en tilføyelse til testamentet skrev at dersom det ble pen-

ger til overs, skulle disse brukes til å bygge et sykehus for skrofuløse barn. Slik fikk Martina Hansens Hospital sin grunnkapital og sitt legat.

Berthelsen har arbeidet grundig for å finne sannheten om Appelsin-Herman, reist i hans fotspor, besøkt steder der forretningsmannen oppholdt seg og besøkt etterkommerne i Polen. Slik har han kunnet illustrere historien med unike familiebilder. Appelsin-Hermans år som underholdningsartist har fått stor plass i boken. I tillegg inneholder den en lang omtale av datidens underholdningsbransje. Akkurat dette siste kunne med fordel vært tonet ned. Men ellers er boken fascinerende lesing og illustrerer bl.a. hvordan enkeltmennesker og tilfeldigheter har satt milepæler i utviklingen av norsk medisin.

Norvald Langeland
Lier

Godt om sykehuset på Lillehammer

Arvid Møller

Huset som aldri sover

251 s, tab, ill. Lillehammer: Thorsrud, 2005.

Pris NOK 349

ISBN 82-7847-116-9

I 1855 stod Christians Amts Sygehuus ferdig på Lillehammer, på samme sted som Sykehuset Innlandet HF ligger i dag. I den anledning har sykehuset bedt forfatter og journalist Arvid Møller om å skrive en jubileumsbok. Boken gir en oversikt over sykehusets historie fra komiteen som utarbeidet de første planer om et sykehus på Lillehammer ble nedsatt i 1837. Den er beregnet på et bredt publikum, og kan leses av alle med interesse for sykehuset på Lillehammer. Boken er rikt illustrert med nye og gamle fotografier og tegninger. Den er satt sammen av 85 små kapitler som kan leses uavhengig av hverandre. Boken bærer preg av å være skrevet av en profesjonell og dyktig skribent. Det bidrar til et helhetlig preg og gjør den underholdende å lese, i hvert fall for en som har et forhold til stoffet fra før.

Arvid Møller har funnet frem til mye interessant lokalhistorie, og han har nok trukket veksler på sin store lokalhistoriske innsikt. Sykehusets historie gjenspeiler den generelle utviklingen av sykehusvesenet i Norge. Historien preges av sykdomspanoramaet og var integrert i fremveksten av sanatoriene for tuberkulose i Mesnalia og Gausdal, som gjorde Lillehammer-området